

Marijan F. Kranjc, generalmajor v pokoju

Josip Gabršček – 1948 v Beogradu obsojen na smrt zaradi gospodarskega kriminala

(Razkrita tragična usoda Josipa Gabrščka po letu 1943, znanega orjunaša in tigrovca)

Ko mi je znanec K. iz Belgije junija 2015 sporočil, da je našel podatek o žalostni usodi Josipa Gabrščka, da je bil 1948 obsojen na smrt in da je podatke potrebno poiskati v arhivu VS Srbije v Beogradu, sem predpostavljala, da gre za kakšno politično obsodbo, morda celo glede informbiroja.

Zato sem z velikim zanimanjem pričakoval novico, ali je moj znanec v Beogradu uspel najti kazenski spis o tragični usodi Josipa Gabrščka, znanega orjunaša in tigrovca¹. Ko sem te dni po internetu sprejemal 50 skeniranih strani dveh obsodb iz Beograda, nisem mogel verjeti začetni vsebini obsodbe okrožnega sodišča iz Beograda, ki je 1948 obsodila Josipa Gabrščka na smrt z ustrelitvijo zaradi velikega gospodarskega kriminala. Tudi vrhovno sodišče je sodbo potrdilo!

Navajam podatke iz sodb okrožnega sodišča v Beogradu in vrhovnega sodišča Srbije, ki se predvsem nanašajo na Josipa Gabrščka, in sicer:

V drugi polovici 1947 so organi pregona v Srbiji priprli 9 državljanov SFRJ, ki so bili zaposleni v zvezi gospodarski ustanovi v Beogradu – SNPZS (verjetno gre za »Savezni narodni privredno-zadružni savez«, ali podobno, kratica ni nikjer razložena). SNPZS je imel po republikah svoje predstavništva, po okrajih pa tudi »poslovne zveze«. V tujino so prodajali kmetijske proizvode (suhe slive, zelje, koščice od marelic in podobno).

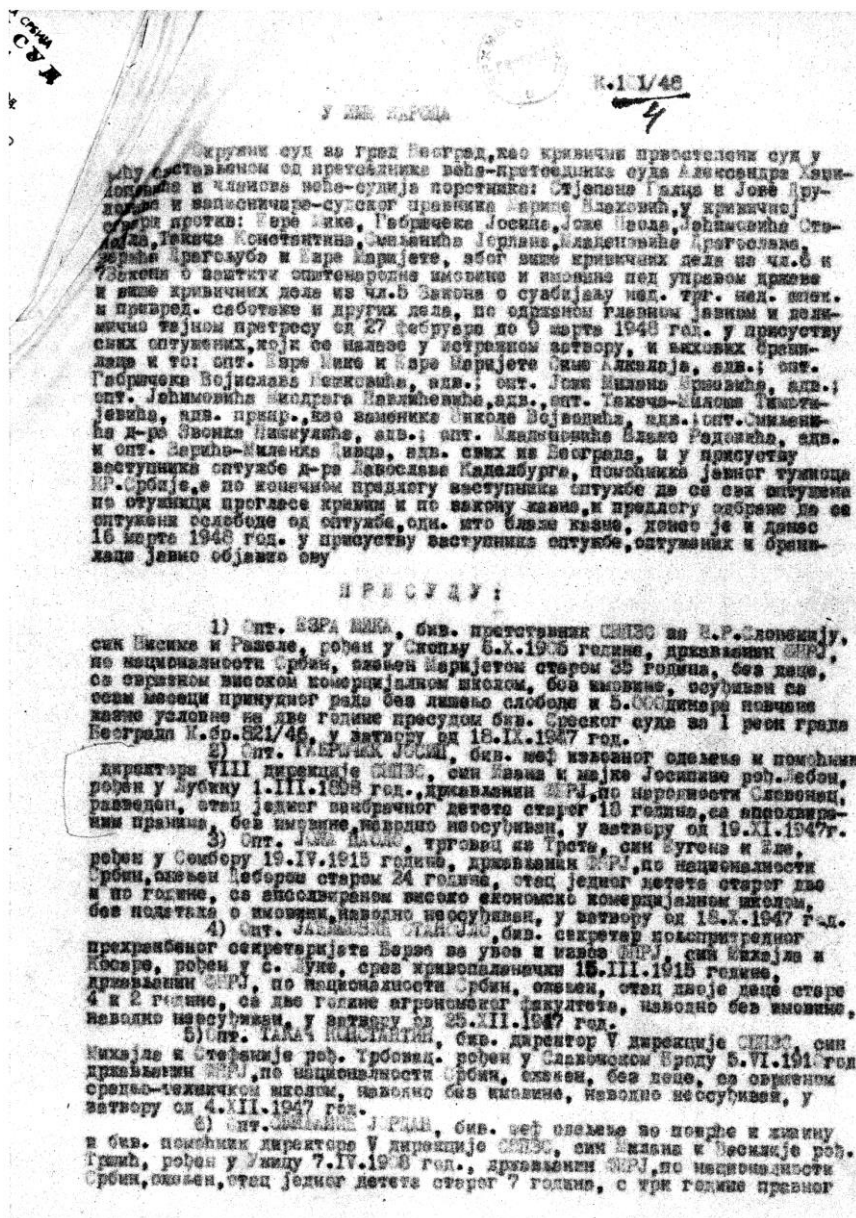
Tajni sodni postopek pred okrožnim sodiščem v Beogradu (predsednik Aleksandar Hadžipopović) je potekal od 27. 2. 1948, pa je 1. 3. 1948 objavljena sodba, po kateri sta prvoobtožena obsojena na smrt s streljanjem, ostalih sedem pa na zaporne kazni od nekaj mesecev do 20 let zapor. Josip Gabršček je bil obsojen na smrt z ustrelitvijo zaradi k.d. po

¹ O Josipu Gabrščku sem podrobneje pisal leta 2013 v članku z naslovom *Ali je bil Josip Gabršček tudi italijanski vohun?*, pa ga ponovno objavljam. Gre za priznanega orjunaša in tigrovca, ki je bil dejansko prvi ilegalni upornik v Trstu že leta 1924, kasneje pa izgnan in nepravilno osumljen vohunstva za italijansko ovro.

Zakonu o zatiranju nedovoljene trgovine, nedovoljene špekulacije in gospodarske sabotaže (v Sloveniji razveljavljen leta 1991 po sodbi US, ne vem pa, ali je tudi v Srbiji).

Tako so obsojeni:

1. EZRA Miko, 1906, Srb, bivši predstavnik SNPZS v Ljubljani, na smrt s streljanjem (pomiloščen in obsojen na 20 let zapora);

Začetna stran obsodbe okrožnega sodišča v Beogradu, 1948
(Vir: kopije pri avtorju članka)

2. GABRŠČEK Josip, 1. 3. 1898 v Lubinju, sin Ivana in Josefine roj Leban, Slovenc, državljani SFRJ, ločen, oče nezakonskega 18-letnega otroka (sina?), absolvent prava, bivši šef izvoznega oddelka in pomočnik direktorja VIII. direkcije SNPZS, v zaporu od 19. 11. 1947, obsojen na smrt s streljanjem (VS Srbije kazni potrdilo);

3. PAOL Jože, 1915, Srb, trgovec v Trstu;
4. JAČIMOVIĆ Stanojlo, 1915, Srb, bivši sekretar ministrstva za kmetijstvo in prehrano SFRJ;
5. TAKAĆ Konstantin, 1915, Srb, bivši direktor V. sekcije SNPZS;
6. SMILJANIĆ Jordan, 1908, Srb, bivši šef oddelka in pomočnik direktorja V. sekcije SNPZS;
7. MLADENOVIĆ Dragoslav, 1910, Srb, bivši šef oddelka SNPZS;
8. ZARIĆ Dragoljub, 1919, Srb, bivši upravnik zadruga in v.d. direktorja V. sekcije SNPZS, in
9. EZRA Marjeta, 1912, Srbkinja, gospodinja, soproga prvoobtoženega.

Okrožno sodišče v Beogradu je Josipu Gabrščku očitalo pet (5) krivičnih del gospodarske sabotaže, špekulacije in nedovoljene trgovine, in sicer:

- Ker je francoski firmi ponudil suhe slive po ceni 75 frankov za kg, pa je zatem, po protestu našega ambasadorja v Parizu, podal še lažno poročilo ministrstvu za zunanjo trgovino.
- Na razne načine je celo leto 1947 onemogočal delo zastopnika SNPZS v Italiji.
- Septembra 1947 je samovoljno angažiral švicarsko firmo Henrika Šelerja, uradnemu predstavništvu SNPZS pa je pošiljal pokvarjene kmetijske izdelke ali pa so cene istih bile previsoke, kar je zelo škodovalo političnemu in ekonomskemu ugledu države.
- Predstavniku omenjene švicarske firme v Jugoslaviji je omogočal poslovanje po celi državi, kar pa ni bilo dovoljeno.
- Od julija do novembra 1947 ni (namerno?) opravil nobene poslovne naloge.

Sodišče je smrtno obsodbo podrobno obrazložilo (str. 16 in 17), in sicer:

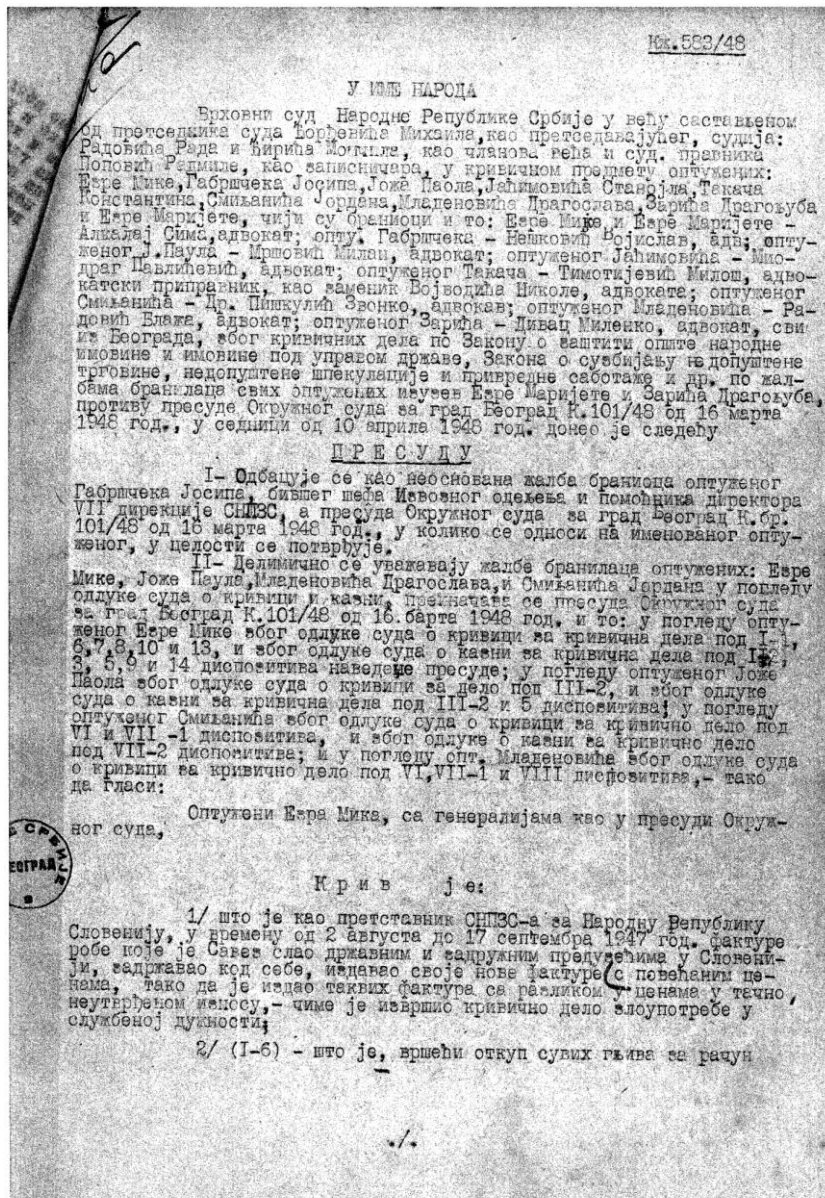
- Francoski firmi Kointoar Bresar Beel v Lionu je ponudil nakup suhih sliv po visoki ceni 75 frankov/kg. Ker je bil storilec strokovno usposobljen za vodjo izvozno-uvoznega oddelka, je tudi moral vedeti, da s tem škoduje državnemu gospodarstvu, predvsem pa političnemu in ekonomskemu ugledu Jugoslavije;
- Obtoženi se je vedno povezoval s firmami in posamezniki, ki so javno ali prikrito delovale proti Jugoslaviji (Paolo Jože, Alkalaj Albert, Šeker Henrik, Veljković Đorđe, Krstić Sreten in drugi), kar je škodilo državnim interesom;
- Sabotiral je delovanje Mihaila Županjeca, predstavnika SNPZS v Italiji;
- Sabotiral je delovanje Davidović Đorđa, predstavnika SNPZS v Švici;
- Favoriziral je delovanje tujih firm v Jugoslaviji;
- Onemogočal je izvoz kmetijskih izdelkov na ostala tržišča (Čehoslovaška, Avstrija).

Zato je sodišče zaključilo, da je Josip Gabršček predvsem škodoval realizaciji petletke, kar je bil tudi cilj tujih imperialističnih držav!

Odvetnik Vojislav Nešković je 24. 3. 1948 podal pisno pritožbo na izrečeno kazen.

Vrhovno sodišče SR Srbije je v aktu K/583/48 z dne 10. 4. 1948 razsodilo takole:

- Prvoobtoženemu Ezra Miki je smrtno kazen znižalo v 20-letno zaporno kazen.
- Obtoženemu Josipu Gabrščku je potrdilo smrtno kazen.
- Ostalim je delno zmanjšalo zaporne kazni.

Začetna stran sodbje Vrhovnega sodišča SR Srbije, 1948
(Vir: kopije pri avtorju članka)

V obrazložitvi smrtne kazni Josipu Gabrščku je VS Srbije zaključilo naslednje:

- Potrdilo je vse obtožbe in smrtno kazen.
- Vsa KD je Gabršček izvršil namerno, pa je tako v znatni meri škodoval političnemu in ekonomskemu ugledu Jugoslavije.

- Načrtno je sabotiral izvoz, onemogočal poslovanje predstavnikov SNPZS v tujini, lažno poročal.
- Njegova k. d. so takšne prirode, da je bila smrtna kazen edino pravilna, saj ga je bilo potrebno »fizično izločiti iz družbene sredine«, pa tako ni bilo nobene možnosti, da se mu kazen ukine ali samo ublaži!

Čeprav v sodnem arhivu razen omenjenih dveh sodb ni drugih pisnih dokumentov, je vseeno mogoče sklepati naslednje:

- Po letu 1943 ali pa že prej, se je Josip Gabršček priključil NOG oz. NOV;
- V novi strukturi oblasti je veljal za trgovskega strokovnjaka, pa je tako po letu 1944 dobil odgovorno mesto v SHPZS;
- Zdi se mi malo verjetno, da bi kot orjunaš in tigrovec namerno politično in ekonomski deloval proti Jugoslaviji, razen če je vzroke iskati drugje (Albert Rejec je navedel, da se je vdal alkoholu in slabi družini, pa predvidevam, da je udbi v Beogradu povedal tudi kaj o Gabrščku).
- Nezakonski otrok (sin?) je bil rojen okrog leta 1930, pa bi ga bilo mogoče iskati v Beogradu.
- Ker nisem uspel dobiti informacije, ali je omenjeni zakon v Srbiji razveljavljen (Slovenija ga je razveljavila leta 1991), to je sodna rehabilitacija zaenkrat še vprašljiva.

Tako je zgodba o Josipu Gabrščku znanem orjunašu in tigrovcu, zaključena bolj žalostno.

Njegovim sorodnikom, in sinu, če je živ, pa iskreno sožalje!

Urednica **Primorci.si** bo lahko v članek o Josipu Gabrščku zapisala dva manjkajoča podatka: 1948, Beograd – leto in kraj smrti!